

POSITION PAPER – wetsvoorstel verduidelijking burgerschapsoopdracht in het funderend onderwijs

Algemeen

De VGS constateert met dankbaarheid dat veel christelijk-reformatorische scholen in onze achterban aandacht besteden aan burgerschap en betrokkenheid bij de samenleving. Onzes inziens behoort het tot de kerntaken van onze scholen dat ze leerlingen vanuit een Bijbelse visie voorbereiden op participatie in een pluriforme, multiculturele samenleving en dat ze leerlingen leren het Woord van God concreet gestalte te geven in een christelijke levenshouding. In dat licht onderschrijft de VGS dan ook de doelstelling van de wet dat scholen de plicht hebben leerlingen kennis bij te brengen over bijv. de democratische rechtsstaat en de geschiedenis van ons land. Daar horen natuurlijk bepaalde vaardigheden bij; kennis en vaardigheden zijn niet los verkrijgbaar.

In zijn briefadvies over het wetsvoorstel verduidelijking burgerschapsoopdracht beveelt de Onderwijsraad het kabinet aan helder te zijn over aanleiding en aard van het wetsvoorstel. Daar sluit de VGS zich bij aan. Bekend is dat veel problemen op het gebied van burgerschap te maken hebben met (islamitische) (arbeids)migranten en hun nakomelingen en met de komst van grote groepen vluchtelingen. Dat wordt door politici breed erkend. Is het niet eerlijk dat een plaats te geven in de memorie van toelichting? Daar zit een flink punt van zorg ook rond burgerschap. Hoe concreter het probleem wordt geschetst, hoe beter en passender de oplossing kan worden geformuleerd.

De naam van het wetsvoorstel dekt onzes inziens niet geheel de lading: het gaat hier bepaald niet alleen om een verduidelijking, maar ook om een aanscherping van het burgerschapsonderwijs, zoals ook de Onderwijsraad met zoveel woorden signaleert.¹

Die raad pleit ervoor om realistisch te zijn over wat het onderwijs vermag. 'Daar komt bij dat burgerschapsonderwijs niet een taak van het onderwijs alleen is.' Sterker nog: wat de VGS betreft, is burgerschapsvorming in de eerste plaats een zaak voor ouders – en daarna voor onder meer de school.

Het kabinet vindt dat zijn stelselverantwoordelijkheid voor het onderwijs ook de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs omvat. Dat kan onzes inziens nooit impliceren dat de overheid bepaalt wat goed burgerschap is. Het is ten principale aan burgers zélf om dat uit te maken (en dat dus ook op een verschillende manier te kunnen invullen).² Daarbij vraagt, zeggen wij de Onderwijsraad van harte na, de vrijheid van onderwijs om terughoudendheid bij het bepalen van

POSTADRES

Postbus 5
2980 AA
Ridderkerk

BEZOEKADRES

Kastanjelaan 10
2982 CM
Ridderkerk

 (0180) 44 26 75
 (0180) 44 26 76
 secretariaat@vgs.nl
 www.vgs.nl

¹ Zie pag. 4/5 van het briefadvies.

² Zie pag. 6, over burgerschap als containerbegrip.

de wettelijke opdracht aan scholen (inzake o.a. burgerschapsonderwijs).³

In de memorie van toelichting missen wij bij de opsomming van de basiswaarden een verwijzing naar het christendom als bron van deze basiswaarden. De democratische rechtstaat is ontstaan in de bedding van het christendom. Dat stempelt ook de invulling van die waarden.

T.a.v. de 'basiswaarden' moeten we, blijkens de memorie van toelichting, vooral denken aan vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Vanuit ons christelijk perspectief zouden wij als belangrijkste waarde willen noemen: liefde (tot God en tot de naaste).

Verder wordt vermeld dat scholen hun onderwijs 'in ieder geval herkenbaar zouden moeten richten op: de vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid, autonomie, het afwijzen van onverdraagzaamheid en het afwijzen van discriminatie.'

Wij pleiten ervoor om de invulling/betekenis van die (basis)waarden niet van overheidswege voor te schrijven, maar vrij te laten: elke school moet ruimte hebben die vanuit de eigen grondslag te definiëren.

Tot slot vragen wij ons, met enige zorg, af hoe ver 'het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtstaat' in de ogen van het kabinet moet gaan. Beperkt zich dat tot de *herkenning* van die basiswaarden? Of gaat het verder, en streeft het kabinet naar *erkenning* of zelfs *waardering* van deze waarden? Blijft het mogelijk en legitiem om deze basiswaarden niet te delen en/of te streven naar vervanging ervan? In hoeverre wordt nu toegewerkt naar een 'monocultureel perspectief'?⁴

Onderwijsvrijheid

De vrijheid van onderwijs is 'uitgangspunt' bij de voorgestelde verduidelijkte burgerschapsopdracht, aldus de memorie van toelichting. Vervolgens wordt echter ook gezegd dat 'deze begrenzing van de vrijheid van onderwijs, en van bijvoorbeeld de vrijheid van meningsuiting of van de vrijheid van godsdienst, ook expliciet uitgangspunt dienen te zijn van het burgerschapsonderwijs.'

- Wat is nu het échte uitgangspunt? Wat weegt het zwaarst?

In de memorie van toelichting staat dat de grondwettelijke vrijheid van onderwijs 'niet absoluut is' en in 'een bredere context van algemeen aanvaarde kernwaarden van de democratische rechtstaat [dient] te worden gezien en daarmee ook in verhouding tot andere grondrechten. Met name het in artikel 1 Grondwet vervatte beginsel van non-discriminatie kan leiden tot begrenzing van de vrijheid van onderwijs.'

---

³ Zie pag. 7 van het briefadvies.

⁴ Zie pag. 12 van genoemd briefadvies.

- Hiermee lijkt de wetgever een voorrang van grondrechten te suggereren, namelijk dat artikel 1 boven artikel 23 gaat. Waarop is dit gebaseerd?

In de memorie van toelichting staat:

- ‘Scholen houden in lijn met de vrijheid van onderwijs op grond van de voorgestelde burgerschapsopdracht daarom veel ruimte om zelf inhoud en vorm te geven aan burgerschapsonderwijs.’
- ‘Discriminerende uitlatingen van bij het onderwijs betrokken personen over seksuele gerichtheid, genderidentiteit of over de positie van de vrouw onaanvaardbaar [worden] geacht. Wel mag bijvoorbeeld tijdens een les worden aangegeven dat op grond van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van onderwijs belangrijk zijn, en dat je als mens daarom mag geloven en tot op zekere hoogte zeggen wat je wil, maar dat de basiswaarden tevens meebrengen dat iedereen gelijkwaardig is.’
- ‘Iedere school zal kennis van en respect voor de Grondwet en de daaruit voortvloeiende kernwaarden van vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit als basisprincipes dienen te hanteren. Scholen kunnen in het onderwijs eigen opvattingen hebben over de (wenselijke) verhouding tussen grondrechten, maar de burgerschapsopdracht brengt mee dat daarover dialoog plaatsvindt binnen de school waarbij tolerantie, positieve verdraagzaamheid en kennis van en respect voor de basiswaarden cruciaal zijn.’
- ‘De regering is daarom van mening dat alle scholen, ongeacht levensbeschouwelijke oriëntatie of pedagogische visie, respect voor en kennis van deze basiswaarden moeten bijbrengen.’

Behouden scholen inderdaad *veel* ruimte? Of wordt hier juist de kiem gelegd voor een inperking van de vrijheid van godsdienst en van onderwijs? Mogen op school straks slechts nog de dingen worden gezegd en onderwezen waar de (seculiere) meerderheid het mee eens is? Blijft Bijbelgetrouw onderwijs voluit mogelijk?

De wetgever ‘dient in beginsel niet te treden in de vrijheid van bijzondere scholen om vanuit de eigen levensbeschouwelijke grondslag invulling te geven aan het onderwijs’, aldus het kabinet. Onze inziens gebeurt dat toch, bijv. door voor te schrijven wélke basiswaarden moeten worden onderwezen. Is het aan de wetgever om die te selecteren en te definiëren? Mag een school daarvan nooit afwijken? Een basiswaarde als ‘vrijheid’ kun je immers op tal van manieren invullen: vrijheid in gebondenheid aan Gods geboden is een andere vrijheid van die van bijv. liberalen.

‘De in artikel 23 Grondwet opgenomen vrijheid van onderwijs (...) is geen vrijbrief voor ongelijke behandeling’, staat in de memorie van toelichting.

Waarom wordt dit zó gesteld? Is daar aanleiding voor? Is het artikel 1 dan – omgekeerd - wel een vrijbrief voor dwang richting gelovigen?

Pedagogische vrijheid

De VGS stelt voor om dit artikelonderdeel niet op te nemen in de wet: *Het bevoegd gezag draagt zorg voor een cultuur waarin alle bij het aanbieden van onderwijs betrokken personen in hun uitingen handelen in overeenstemming met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met deze waarden.* Hiermee treedt de overheid onzes inziens te veel in de pedagogische vrijheid van scholen.⁵

Inspectie

In de memorie van toelichting lezen wij: ‘De wijze waarop het bevoegd gezag “actief burgerschap” en “sociale cohesie” minimaal dient te bevorderen wordt met de voorgestelde onderdelen a en b verder uitgewerkt. Het burgerschapsonderwijs dient zich ten minste op “herkenbare” wijze te richten op deze onderdelen. Buiten iedere twijfel, en daarmee helder toetsbaar voor de inspectie, dient te staan dat de in deze onderdelen genoemde minimumuitgangspunten in het onderwijs in praktijk tot uitdrukking komen teneinde actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen. De school dient inzichtelijk te maken op welke wijze onderwijsdoelen en lesplannen ten aanzien van burgerschap worden gerealiseerd.’

- Leidt dit ‘inzichtelijk maken’ niet tot een aanzienlijke (administratieve) lastenverzwaring en bureaucrativering op voor scholen?
- Mogen scholen zelf bepalen *hoe* ze inzichtelijk maken wat ze doen aan burgerschapsonderwijs?
- Wordt hierbij ook rekening gehouden met de omvang van scholen/schoolorganisaties, zoals bijvoorbeeld gebeurt bij de monitoring van sociale veiligheid?
- Kan burgerschapsvorming überhaupt worden gemeten? Bij iets als kennis over de werking van democratie kunnen wij ons dat wel voorstellen, maar niet of minder als het gaat over vaardigheden en persoonsvorming.
- Wordt de inspectie straks een soort ‘burgerschapspolitie’?
- Hoe wil de inspectie gaan toetsen?

Aanbevelingen:

- (1) De noodzaak van de wet is volgens het kabinet ingegeven door een aantal negatieve aspecten: scholen krijgen nu te weinig richting mee; scholen hebben onvoldoende zicht op de effectiviteit van hun onderwijs en de burgerschapsopdracht is te weinig verplichtend.

---

⁵ Zie ook pag. 13 van het briefadvies van de Onderwijsraad.

- ⇒ Kies een positieve formulering van nut en noodzaak van duidelijker burgerschapsonderwijs. Dat type onderwijs kan namelijk bijdragen aan de drie functies van onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming – waarbij laatstgenoemde voor de VGS in dit verband het belangrijkste is. En: burgerschapsonderwijs kan bijdragen aan meer sociale cohesie.
  - ⇒ Zet scholen die voorop lopen met burgerschapsonderwijs in het zonnetje. Woorden wekken, maar voorbeelden trekken.
- (2) De naam van het wetsvoorstel dekt onzes inziens niet geheel de lading: het gaat niet alleen om een verduidelijking, maar ook om een aanscherping van het burgerschapsonderwijs.
- ⇒ Wees daar eerlijk over en pas de naam van het voorstel aan.
- (3) In de memorie van toelichting missen wij bij de opsomming van de basiswaarden een verwijzing naar het christendom als bron van deze basiswaarden.
- ⇒ Neem die verwijzing alsnog in het wetsvoorstel op.
  - ⇒ Schrijf de invulling/betekenis van de (basis)waarden niet van overheidswege voor: elke school moet ruimte hebben die vanuit de eigen grondslag te definiëren. En, indien gewenst, andere, aanvullende waarden in zijn burgerschapsonderwijs een plek te geven.
  - ⇒ Bevestig klip en klaar dat Bijbelgetrouw onderwijs voluit mogelijk blijft en dat scholen hun christelijke principes en opvattingen mogen blijven overdragen aan leerlingen, ook als die niet stroken met wat de meerderheid in ons land vindt.
- (4) De memorie van toelichting lijkt te hinten op een voorrang van artikel 1 GW.
- ⇒ Neem daar ondubbelzinnig afstand van.
  - ⇒ Kies voluit en onverkort voor artikel 23 GW als uitgangspunt van deze wet.
- (5) De overheid dient niet te treden in de pedagogische vrijheid van de school.
- ⇒ Schrap het artikelonderdeel “Het bevoegd gezag draagt zorg... t/m ...omgang met deze waarden” uit de wet.
- (6) ‘De verduidelijking van de burgerschapsopdracht vraagt van scholen (...) om inzichtelijk te maken welke visie op burgerschap de school voorstaat, hoe deze samenhangt met het schoolbeleid en hoe deze op een doelmatige wijze wordt geïmplementeerd’, aldus de memorie van toelichting.
- ⇒ Bewaak als overheid zorgvuldig de klassieke grens tussen ‘wat’ en ‘hoe’. En laat de invulling van het ‘hoe’ vooral over aan het onderwijsveld.
  - ⇒ Voorkom dat burgerschapsonderwijs zoveel administratieve verplichtingen met zich meebrengt, dat scholen het vooral als ballast en plicht zien.